

ТИПОЛОГІЯ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ ЯК МЕТОДИЧНА ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВ'ЯЗАННЯ

У статті проаналізовано типологію уроків літератури в школі, з'ясовано складність цієї методичної проблеми. Наведено приклади типів уроків відомих вчених-методистів. Підкреслено, що саме типологія уроків С.Пультера та А.Лісовського враховує психолого-педагогічні та методичні вимоги у проведенні уроків, дозволяє здійснювати особистісно орієнтований підхід на уроках світової літератури. Акцентується на ролі предмету "Світова література" у формуванні особистості учня, його духовно-ціннісних орієнтацій, інтересів та естетичного смаку.

Ключові слова: урок, світова література, методика викладання світової літератури, типологія уроків літератури.

В статье проанализировано типологию уроков в школе, выяснено сложность этой методической проблемы. Приведены примеры типов уроков известных ученых-методистов. Подчеркнуто, что именно типология уроков С.Пультера и А.Лисовского учитывает психолого-педагогические и методические требования к проведению уроков, позволяет осуществлять лично ориентированный подход на уроках мировой литературы. Акцентируется на роли предмета "Мировая литература" в формировании личности ученика, его духовно-ценностных ориентаций, интересов и эстетического вкуса.

Ключевые слова: урок, мировая литература, методика преподавания мировой литературы, типология уроков литературы.

In the article the typology of lessons at school is analyzed, the complexity of this methodological problem is found. The examples of lessons' types of the famous methodologists are given. There is emphasized, that S.Pulter and A.Lisovskiy typology of lessons considers psychological and pedagogical and methodological requirements in lesson conducting, allows to realize personally oriented way on the lessons world literature. The role of the subject of "World Literature" in forming the personality of the pupil, his spiritual values, interests and aesthetic taste are emphasized.

Key words: lesson, world literature, methods of teaching the world literature, typology of literature lessons.

Постановка проблеми. Література як навчальний предмет займає важливе місце у системі шкільної освіти. 2002 року Міністерством освіти і науки України було затверджено "Концепцію літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі, яка передбачає, що "в основу побудови літературної освіти покладені найголовніші принципи державної політики України в галузі освіти і фундаментальності, науковості та системності знань, урахування культурологічного та національного аспектів, а також найкращих надбань вітчизняної та зарубіжної літератури" [1].

Об'єктом вивчення курсу "Світова література" стали кращі твори зарубіжних авторів. Цей предмет є унікальним, тому що він відсутній у шкільних програмах інших країн; понад 90 % запропонованих програмою художніх текстів вивчаються у перекладах українською мовою; за кордоном більшість із творів входять до програм філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Світова література "покликана сприяти формуванню особистості, її духовно-ціннісних орієнтацій, культурно-пізнавальних інтересів, естетичного смаку". Саме тому методичні ідеї вчителів-словесників повинні бути спрямовані, в першу чергу, на зацікавлення учнів художнім твором, його уважне читання і розуміння. Формувати в учнів духовно-естетичний світ учителю літератури допомагають історико-літературні, літературознавчі, психолого-педагогічні знання, а також такий предмет вузівської підготовки філолога, як "Методика викладання світової літератури". Основною загально дидактичною формою вивчення

літератури залишається урок. Проблема класифікації уроків літератури і сьогодні привертає увагу багатьох методистів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У центрі уваги вчених-методистів завжди були проблеми уроку літератури, його змісту та специфіки, структури, типології, ефективності тощо. Зокрема відповіді на ці питання майбутній вчитель словесності знайде у працях О.Богданової, Н.Волошиної, В.Голубкова, М.Данілова, К.Кірілової, Т.Кудрявцевої, М.Кудряшова, О.Куцевол, А.Лісовського, М.Махмутова, Л.Мірошніченко, О.Ніколенко, Т.Огороднікова, Є.Пасічника, С.Пультера, І.Соболева, Ф.Штейнбука та ін. Що стосується уроків, то жодна із запропонованих класифікацій не є остаточною та абсолютною.

Мета статті – проаналізувати типи уроків світової літератури в школі, з'ясувати, у чому полягає складність цієї методичної проблеми та шляхи її розв'язання.

Виклад основного матеріалу. В сучасній дидактиці та методиці викладання літератури існують різні погляди на типологію уроку, яка, на думку більшості методистів, залежить від дидактичних завдань, форм і методів роботи, змісту матеріалу, рівнів пізнавальної активності школярів [3; 4; 5; 7; 8].

Так, наприклад, М. Данілов та І. Огородніков в основу класифікації уроків літератури поклали основну дидактичну мету і виділяють такі типи уроків, як уроки початкового засвоєння нового матеріалу, закріплення та повторення знань, узагальнюючого повторення знань, самостійної роботи та змішані.

На думку Л. Мірошніченко, на особливу увагу заслуговують класифікації таких вчених-методистів, як В. Голубкова, І. Соболева, М. Кудряшова, Є. Пасічника. Так, в основу класифікації уроків літератури В. Голубков поклав мету уроку та його зміст і визначив такі їхні типи: вступне заняття, читання твору, орієнтовна бесіда, аналіз твору, вивчення додаткового матеріалу, підбиття підсумків, облік та ін.

Методист І. Соболев вважав, що в основі типології уроків літератури повинні лежати методи навчання, види і форми роботи, дидактичні завдання, а М. Кудряшов стверджував, що тип уроку літератури залежить від структури навчального предмету.

На нашу думку, саме класифікація вченого-методиста М.Кудряшова найбільше відповідає сучасним вимогам, що ставляться до уроку літератури. Зокрема М. Кудряшов виділяє такі три блоки:

I. Уроки вивчення художніх творів:

- 1) уроки художнього сприйняття твору;
- 2) уроки поглибленої роботи над текстом;
- 3) уроки узагальнювального вивчення творів.

II. Уроки вивчення теорії та історії літератури:

- 1) уроки формування теоретико-літературних понять;
- 2) уроки вивчення наукових літературно-критичних статей;
- 3) уроки вивчення біографії письменника;
- 4) уроки за історико-літературним матеріалом;
- 5) уроки узагальнення; повторення; опитування.

III. Уроки розвитку мовлення:

- 1) уроки творчих робіт, складених на основі життєвих вражень; на літературні теми;
- 2) уроки усних відповідей та усних доповідей;
- 3) уроки навчання творів;
- 4) уроки аналізу творів та ін. [4, с. 148].

Саме такі типи уроків передбачають, в першу чергу, співпрацю вчителя-словесника та учня, а також самостійну навчальну діяльність школярів.

Враховуючи характер основних дидактичних завдань, Є. Пасічник виділяє такі типи уроків літератури, як уроки засвоєння нових знань і розвитку на їхній основі умінь та навичок, уроки узагальнення і систематизації знань, уроки контролю за знаннями, уміннями та навичками з літератури та ін.

У навчальному посібнику "Методика викладання зарубіжної літератури в школі" Ф.Штейнбук за типологічними ознаками виділяє наступні типи уроків світової літератури:

- урок творчого читання;
- урок текстуального аналізу твору;

- урок компаративного аналізу твору;
- урок культурологічного аналізу твору;
- комбінований тип уроку [8, с. 157].

При тому, наприклад, уроки текстуального вивчення творів можна провести у формі уроку-знайомства, інсценованого уроку, уроку-гри, уроку-дослідження, уроку-роздуму, уроку-літературно-музичного салону, уроку виразного читання, уроку коментованого читання, уроку-діалогу, уроку-семінару, уроку-диспуту, уроку-бесіди [8, с. 155].

На думку професора С.Пультера й доцента А.Лісовського, викладачів Житомирського державного педагогічного університету імені І.Франка, при визначенні типів уроків літератури слід враховувати особливості учнів, рівень їх підготовленості та ступінь складності засвоєння фактичного матеріалу.

Заслуговує на увагу той факт, що С. Пультер та А. Лісовський, запропонували свою типологію уроків, поділили їх на групи: типи уроків у 5-8 класах і типи уроків у 9-11 класах.

Типи уроків у 5-8 класах:

1. Коротке знайомство з біографією письменника.
2. Коментоване читання твору або його уривків.
3. З'ясування сюжету і композиції твору.
4. Загальна характеристика дійових осіб твору.
5. Цілісний аналіз художнього твору.
6. Ознайомлення з елементами теорії літератури.
7. Підготовка і проведення учнівської письмової роботи.
8. Комбінований урок з використанням технічних засобів навчання.
9. Повторення пройденого матеріалу.
10. Бесіда з позакласного читання.

Типи уроків у 9-11 класах:

1. Лекція-нарис про життя і творчість письменника.
2. Лекція-дослідження творчості митця слова.
3. Лекція-портрет письменника.
4. Лекція-огляд.
5. Лекція-презентація.
6. Компаративний урок.
7. Урок-інтерв'ю.
8. Спарений інтегрований урок.
9. Комбінований урок з використанням графічного і звукотехнічного унаочнення [6, с. 29].

Також С. Пультер та А. Лісовський пропонують проводити семінарські заняття, урок-дискусію, урок-імпровізацію, урок-екскурсію з позакласного читання, урок-бесіду з позакласного читання, оглядові та підсумкові уроки, нестандартні уроки із запрошенням діячів мистецтва і літератури тощо [6, с. 29].

На нашу думку, саме така типологія уроків враховує психолого-педагогічні та методичні вимоги у проведенні уроків, дозволяє здійснювати особистісно орієнтований підхід на уроках світової літератури.

Висновок. Отже, напрацьований вчителями-методистами матеріал дозволив О. Куцевол стверджувати: "Склалася така ситуація, коли існуючі наукові класифікації дидактів і методистів не вміщують у свої рамки всього багатства різноманітних форм уроків зарубіжної літератури. І тепер не методична наука виконує роль стимулятора творчості вчителя, а, навпаки, передовий педагогічний досвід зумовлює необхідність широкого вивчення й узагальнення напрацьованих знахідок" [2, с. 38].

В основу класифікації уроку літератури можна покласти, зокрема, мету вивчення літератури взагалі і конкретного твору зокрема. Висновок, який повинні зробити студенти-філологи, що жодна із запропонованих класифікацій типів уроків не є остаточною та абсолютною, а сам тип уроку літератури зумовлює його структура й особливості проведення. Запропоновані вченими-методистами класифікації творчий вчитель-словесник розширює залежно від дидактичних і виховних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. Січень 2002. №2. – К.: Педагогічна преса. 2002. – 23 с.
2. Куцевол О.М. Структура сучасного уроку зарубіжної літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – №3. – С. 38.
3. Махмутов И. А. Современный урок / И.А. Махмутов. – М.: Педагогика, 1985.– 150 с.
4. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник / Л.Ф. Мірошніченко. – К.: Вища шк., 2007. – 415 с.
5. Ніколенко О. Специфіка уроку зарубіжної літератури в старших класах // Всесвітня література та культура в середніх навчальних закладах України. – 2001. – №1. – С. 36-38.
6. Пультер С. Методика викладання української літератури в середній школі. Курс лекцій для студентів-філологів / Станіслав Пультер, Антон Лісовський. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 144 с.
7. Химера Н.В. Сучасний урок зарубіжної літератури // Всесвітня література та культура в середніх навчальних закладах України. – 2003. – №3. – С. 48-49.
8. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури у школі: Навчальний посібник / Ф.М. Штейнбук. – К.: Кондор, 2007. – 316 с.

Рецензент: д. пед. н., доц. Бенера В. Є.